

SOVYET RUSYA'DA KOMÜNİST-MÜSLÜMAN İTTİFAKININ SONA ERMESİ

1 Ekim 2021

Yıldırım Koç

Sovyet Rusya'da İç Savaş'ın ve emperyalist saldırının 1920 yılı sonlarında sona ermesinin ardından, kendisini "komünist" olarak tanımlayan ve Bolşevik Partisi'ne üye olan Müslümanlarla Bolşevikler arasındaki ittifak sona erdi.

İslamcılarla ve hatta genel olarak Müslümanlarla komünistler arasındaki ittifakın sona ermesinde en önemli etmen, ortak düşmanın ortadan kalkmasıydı. İç Savaş ve emperyalist saldırı sürecinde Müslümanlara düşman olan ve topraklarını ellerinden almak isteyen güçlere karşı komünistlerle birlikte savaşanlar, savaş sonrasında bu ittifaktan ayrıldılar. Bunun bir nedeni, savaşlar süresince yaşanan büyük ekonomik sıkıntılardı. İkinci neden, Sovyet Rusya'daki yönetimin Müslümanların geleneksel yaşam tarzına müdahale etmesiydi. Daha sonraki yıllarda Arap alfabesinin yerine Kiril alfabesinin getirilmesi, vakıf arazilerinin kamulaştırılması ve kadınların erkeklerin kulu olmaktan kurtarılması gibi uygulamalar, İslamcılarla komünistler arasındaki ilişkileri bozdu. Daha sonraki yıllarda İslamcılar genellikle anti-komünist cephede emperyalistlerle birlikte tavır aldı.

Bolşeviklerin din karşıtı tutumları da İslamcı-Komünist ittifakını bozdu. Emperyalist güçler bu ittifakı bozmak için bu noktanın üzerine gidiyorlardı; İslamcılar da bu ittifak boyunca bu çelişkinin farkındaydı. Başkurtların önderi olarak bu süreçte önemli bir rol oynayan Zeki Velidi Togan da bu ittifakın daha başından itibaren durumu biliyordu. Z.V.Togan, anılarında, kendisi gibi Başkurt olan ve ancak Hıristiyanlığı benimsemiş bir arkadaşıyla birlikte 1919 yılı Mart ayında Lenin'i ziyaretinde yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır: Lenin "Doktor Kulayev'e: 'Arkadaşınızın ismi Ahmet Zeki olduğu halde sizinki neden Mistislav?' dedi. Kulayev, 'ben hıristiyan Başkurt'um' dedi. Lenin, 'din değiştirmeniz yüzünden halkınızla aranız açılmadı mı?' dedi. 'Keşki din değiştirmekle uğraşmasanız ve dinlerin hiçbirine mensup olmasanız daha iyi olmaz mıydı?' dedi." (Togan, Zeki Velidi, **Hâtıralar, Türkistan ve Diğer Müslüman Doğu Türklerinin Milli Varlık ve Kültür Mücadeleleri**, İstanbul, 1969, s.253)

Lenin, Komünist Enternasyonal'in 1920 Temmuz-Ağustos'unda toplanacak olan ikinci kongresi için hazırladığı Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu Üzerine Tezler ile ilişkin Ön Taslak'ta şunları yazıyordu: "Pan-İslamizmle ve Avrupa ve Amerikan emperyalizmine karşı kurtuluş hareketini, hanların, toprak sahiplerinin, mollaların, vb. durumlarını güçlendirme çabasıyla birleştirmeye çabalayan benzer eğilimlerle mücadele etme gereği." (Lenin, **Collected Works**, Vol.31, Progress Publishers, Moscow, 1974, s.149)

Komintern'in İkinci Kongresi'nde bu taslak şu şekilde kabul edildi: "Avrupa ve Amerikan emperyalizmine karşı sürdürülen kurtuluş mücadelesini Türk ve Japon emperyalizminin ve asillerin, büyük toprak ağalarının, papazların, vb. gücünün artırılmasıyla birleştirmeye çalışan pan-İslamcı ve pan-Asyacı hareketlerle mücadele etmek gereklidir." (Degras, Jane, **The Communist International, 1919-1943, Documents**, Vol.I, 1919-1922, Oxford University Press, Oxford, 1960, s.143)

Sovyetler Birliği'nde "Militer Ateistler Birliği" gibi örgütler aracılığıyla din karşıtı propagandanın yaygınlaşması ağırlıklı olarak 1925 yılından sonra gerçekleşse de, İslamcı-Komünist ittifakının yürüdüğü dönemde de bu çelişki biliniyor, ancak bunun üstüne gidilmiyordu. Bolşeviklerin bu tavrı yalnızca Müslümanlara yönelik değildi. (Lenin'in kilise karşıtı görüşleri için bkz. 12 Mart 1922 tarihli "Militer Materyalizmin Önemi Üzerine," yazısı, **Collected Works**, Vol.33, Progress Publishers, Moscow, 1973, s.227-236 ve Lenin'in Skvortsov-Stepanov'a 19 Mart 1922 tarihli mektubu, **Collected Works**, Vol.36, Progress Publishers, 1977, s.570)

Bolşevikler ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanıdı; ancak ayrılmayı zorlamadı veya çekici hale getirmedi. Rusya'dan ayrılmaların çokluğu, Rusya'nın bütünlüğünü savunan ve bu nedenle Bolşeviklere katılmış olanların tepkisini çekecekti.

Finlandiya 6 Aralık 1917 günü Rusya'dan ayrıldı. 11 Aralık 1917 günü Litvanya, 1918 Ocak ayında Letonya ve Ukrayna ve Şubat ayında da Estonya bağımsızlığını ilan etti. Bu arada 1917 yılı Kasım

ayında Bařkurtlar, Kazaklar, Orta Asya Müslümanları ve Rus Tatarları, Aralık ayında da Tatarlar zerlięe kavuştu. Bağımsızlık ve özerklik süreci, Müslüman halkların beklentisini artırdı. Bu umut ve arlık döneminin baskılarının geri geleceği korkusu, İslamcı-Komünist ittifakının temel dayanaklarından biriydi. Ancak 1920 yılı sonlarında İç Savaş ve emperyalist saldırı sona erdikten sonra Sovyet Rusya'nın bütünlüğünün sağlanmasına öncelik verilmesi ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının sosyalizmin çıkarları doğrultusunda kısıtlanması, bağımsızlık peşindeki İslamcılarla ve Müslüman Komünistlerle Bolşeviklerin ittifakını bozdu.

Sovyet Rusya 1921 yılından itibaren Batı'da veya Doğu'da devrim beklentilerini bıraktı ve kendi iç ekonomik sorunlarına yöneldi. Böyle bir dönemde, Sovyet Rusya'nın toprak bütünlüğünü parçalayabilecek bir Turan Cumhuriyeti projesi ve Sovyet Rusya'yı Asya'da yeni girişimlere zorlayacak bir anlayış, Bolşeviklerin programına tümüyle ters düşüyordu. Bu önemli çelişki karşısında Sultan Galiev ve arkadaşlarının tasfiye edilmesi, Galiyevcilięin mahkum edilmesi gündeme geldi. İttifak sona erdi.